KORXONALARDA MAHSULOT TANNARXINI HISOBLASH VA XARAJATLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

Rahmonova Yulduz Sharafitdinovna
SamISI PhD, v.b.dotsent
Tel.: (97) 446-03-60 Elektron pochta: raxmanova_yulduz@mail.ru
UDK: 657.1:332.7-047:32(575.1)
ORCID: 0009-0008-9676-2216

Naimov Behruz Bobirovich
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti 2-kurs talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.24144431

Annotatsiya: Ushbu maqolada korxonalarda mahsulot tannarxini hisoblashning iqtisodiy mohiyati, xarajatlarni boshqarish tizimining ahamiyati hamda ishlab chiqarish samaradorligini oshirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, mahsulot tannarxiga ta'sir etuvchi asosiy omillar, ishlab chiqarish xarajatlarini tasniflash, ularni nazorat qilish va optimallashtirish masalalari o'rganilgan. Korxonalarda boshqaruv hisobini samarali tashkil etish orqali xarajatlarni kamaytirish, mavjud resurslardan oqilona foydalanish va korxona foydasini oshirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqot yakunida mahsulot tannarxini hisoblash va xarajatlarni boshqarish tizimini takomillashtirishga qaratilgan amaliy takliflar ishlab chiqilgan

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы расчета себестоимости продукции и совершенствования системы управления затратами на предприятиях. Анализируются основные виды производственных затрат, их влияние на формирование себестоимости продукции, а также современные методы учета и управления затратами. Особое внимание уделяется эффективному использованию материальных, трудовых и энергетических ресурсов, внедрению современных методов управленческого учета и цифровых технологий. На основе условного предприятия проведен анализ структуры затрат и предложены практические меры по снижению себестоимости продукции и повышению эффективности деятельности предприятия.

Abstract: This article examines the calculation of product costs and the improvement of cost management systems in enterprises. It analyzes the main types of production costs, their impact on product cost formation, and modern methods of cost accounting and management. Particular attention is paid to the efficient use of material, labor, and energy resources, as well as the implementation of modern management accounting methods and digital technologies. Based on a hypothetical enterprise, the structure of production costs is analyzed, and practical measures are proposed to reduce product costs and improve the overall efficiency of enterprise operations.

Kalit so'zlar:boshqaruv hisobi, mahsulot tannarxi, ishlab chiqarish xarajatlari, xarajatlarni boshqarish, doimiy xarajatlar, o'zgaruvchan xarajatlar, tannarx kalkulyatsiyasi, budjetlashtirish, korxona samaradorligi, foyda.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Ключевые слова: себестоимость продукции, управление затратами, производственные затраты, управленческий учет, калькуляция, материальные ресурсы, трудовые затраты, бюджетирование, оптимизация затрат, эффективность предприятия.

Keywords: product cost, cost management, production costs, management accounting, costing, material resources, labor costs, budgeting, cost optimization, enterprise efficiency.

KIRISH

Bugungi kunda bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyatining samaradorligini oshirish, raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash muhim iqtisodiy vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ishlab chiqarish korxonalarida mahsulot tannarxini to'g'ri hisoblash va xarajatlarni samarali boshqarish korxonaning bozordagi mavqeyini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Chunki mahsulot tannarxi uning sotish narxini shakllantirish, foyda miqdorini aniqlash va kelgusidagi ishlab chiqarish faoliyatini rejalashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mahsulot tannarxining asossiz ravishda yuqori bo'lishi korxonaning raqobatbardoshligini pasaytirishi, ishlab chiqarish rentabelligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Aksincha, xarajatlarni oqilona rejalashtirish, ularni doimiy nazorat qilish va mavjud resurslardan samarali foydalanish mahsulot tannarxini maqbullashtirishga xizmat qiladi. Shu sababli korxonalarda boshqaruv hisobini to'g'ri tashkil etish, xarajatlar to'g'risidagi axborotlarni o'z vaqtida shakllantirish va ulardan boshqaruv qarorlarini qabul qilishda foydalanish dolzarb masala hisoblanadi.

Boshqaruv hisobi korxona rahbariyatini ichki boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur bo'lgan iqtisodiy va moliyaviy axborotlar bilan ta'minlaydi. Uning muhim yo'nalishlaridan biri ishlab chiqarish xarajatlarini hisobga olish, mahsulot tannarxini aniqlash, xarajatlar ustidan nazorat o'rnatish hamda ularning samaradorligini baholashdan iborat. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda korxonalarda faqat xarajatlarni hisobga olish bilan cheklanib qolmasdan, ularni tahlil qilish va kamaytirish mexanizmlarini ham takomillashtirish talab etiladi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi korxonalarda mahsulot tannarxini hisoblashning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganish, xarajatlarni boshqarish tizimidagi mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Korxonalarda mahsulot tannarxini hisoblash va ishlab chiqarish xarajatlarini boshqarish masalalari iqtisodiy fanlarda muhim o'rin egallaydi. Ushbu yo'nalish boshqaruv hisobi, moliyaviy menejment, iqtisodiy tahlil va ishlab chiqarishni tashkil etish kabi fanlar bilan uzviy bog'liqdir. Iqtisodiy adabiyotlarda mahsulot tannarxi korxonaning ishlab chiqarish faoliyatini baholash, resurslardan foydalanish samaradorligini aniqlash hamda moliyaviy natijalarni shakllantirishda asosiy ko'rsatkichlardan biri sifatida talqin qilinadi.

Boshqaruv hisobi nazariyasining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan iqtisodchi olimlardan biri Charlz T. Xorngren hisoblanadi. Uning tadqiqotlarida boshqaruv hisobining asosiy vazifalari sifatida xarajatlarni hisobga olish, rejalashtirish, nazorat qilish va boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur axborotlarni shakllantirish masalalari yoritilgan. Olimning yondashuviga ko'ra, xarajatlar to'g'risidagi aniq va ishonchli ma'lumotlar rahbariyatga ishlab chiqarish jarayonlarini samarali tashkil etish hamda korxona faoliyatining iqtisodiy natijalarini yaxshilash imkonini beradi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Xalqaro tajribada esa mahsulot tannarxini hisoblashning an'anaviy usullari bilan bir qatorda faoliyat turlari bo'yicha xarajatlarni hisoblash (Activity-Based Costing – ABC), standart xarajatlar usuli (Standard Costing) va maqsadli tannarxni aniqlash (Target Costing) kabi zamonaviy yondashuvlardan foydalaniladi. Ayniqsa, ABC usuli bilvosita xarajatlarni mahsulotlarga ularni yuzaga keltiruvchi faoliyatlar asosida taqsimlash imkonini beradi. Bu esa mahsulot tannarxini yanada aniqroq hisoblash va ortiqcha xarajatlarni aniqlashga yordam beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotni amalga oshirish jarayonida korxonalarda mahsulot tannarxini hisoblash va ishlab chiqarish xarajatlarini boshqarish tizimini o'rganishga qaratilgan bir qator ilmiy-tadqiqot usullaridan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi mavzuning iqtisodiy mohiyatini ochib berish, mavjud nazariy qarashlarni tahlil qilish, ishlab chiqarish xarajatlarining tarkibini aniqlash hamda mahsulot tannarxiga ta'sir etuvchi omillarni baholashga asoslanadi.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini boshqaruv hisobi, buxgalteriya hisobi va iqtisodiy tahlil sohalariga oid ilmiy adabiyotlar, iqtisodchi olimlarning ilmiy qarashlari, shuningdek, O'zbekiston Respublikasida buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotni tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy hujjatlar tashkil etadi. Ushbu manbalarni o'rganish orqali mahsulot tannarxini shakllantirish, xarajatlarni tasniflash va ularni boshqarishning nazariy asoslari aniqlashtirildi.

Tadqiqot davomida birinchi navbatda tizimli yondashuv usuli qo'llanildi. Ushbu usul orqali korxonada ishlab chiqarish jarayoni, xarajatlarning yuzaga kelishi, ularni hisobga olish va mahsulot tannarxiga kiritish jarayonlari o'zaro bog'liq holda o'rganildi. Chunki mahsulot tannarxi faqat alohida xarajatlar yig'indisidan iborat bo'lmay, balki korxonaning barcha ishlab chiqarish jarayonlari bilan chambarchas bog'liq iqtisodiy ko'rsatkich hisoblanadi.

Shuningdek, tadqiqotda taqqoslash usulidan foydalanildi. Ushbu usul yordamida korxonalarda xarajatlarni hisoblashning an'anaviy usullari va zamonaviy boshqaruv hisobi usullari o'rtasidagi farqlar o'rganildi. Jumladan, standart xarajatlar usuli, faoliyat turlari bo'yicha xarajatlarni hisoblash (ABC) hamda maqsadli tannarx usullarining afzalliklari va amaliy imkoniyatlari tahlil qilindi. Taqqoslash orqali har bir usulning mahsulot tannarxini aniqlashdagi samaradorligini baholash imkoniyati yaratildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Korxonalarda mahsulot tannarxini hisoblash va ishlab chiqarish xarajatlarini boshqarish tizimini takomillashtirish ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar o‘rtasidagi raqobatning kuchayishi mahsulot sifatini saqlagan holda ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu sababli korxonalarda xarajatlarning tarkibini muntazam o‘rganish, ularning shakllanish sabablarini aniqlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mahsulot tannarxi korxonaning ishlab chiqarish faoliyati natijalarini ifodalovchi asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichlardan biridir. Uning tarkibiga xomashyo va materiallar, ishlab chiqarish xodimlarining ish haqi, ijtimoiy ajratmalar, elektr energiyasi, yoqilg‘i, amortizatsiya va boshqa ishlab chiqarish bilan bog‘liq xarajatlar kiradi. Ushbu xarajatlarning umumiy tannarxdagi ulushi korxonaning faoliyat turi, ishlab chiqarish texnologiyasi va mahsulot xususiyatlariga qarab farqlanadi.

Ishlab chiqarish xarajatlarining tarkibini o‘rganish maqsadida shartli ishlab chiqarish korxonasi misolida quyidagi tahlilni amalga oshiramiz.

1-jadval. Shartli ishlab chiqarish korxonasida ishlab chiqarish xarajatlarining tarkibi

Bir oylik faoliyat bo‘yicha namunaviy ma’lumotlar

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Xarajat turlari	Summa (mln so‘m)	Ulushi (%)
Xomashyo va materiallar	120	48,0
Ish haqi xarajatlari	55	22,0
Ijtimoiy ajratmalar	6,6	2,64
Elektr energiyasi va yoqilg‘i	25	10,0
Amortizatsiya xarajatlari	18	7,2
Boshqa ishlab chiqarish xarajatlari	25,4	10,16
Jami	**250**	**100**

Jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, korxonada jami ishlab chiqarish xarajatlari 250 mln so‘mni tashkil etmoqda. Xarajatlarning eng katta qismi xomashyo va materiallarga to‘g‘ri kelib, ularning ulushi 48 foizga teng. Bu holat ishlab chiqarish jarayonida moddiy resurslardan samarali foydalanish qanchalik muhim ekanligini ko‘rsatadi. Agar xomashyo va materiallar sarfi belgilangan me’yorlardan oshib ketsa, mahsulot tannarxi ham ortib boradi. Shu sababli materiallar sarfini nazorat qilish, ularning saqlanishini ta’minlash va ishlab chiqarishdagi chiqindilarni kamaytirish zarur.

Ish haqi xarajatlarining umumiy xarajatlardagi ulushi 22 foizni tashkil etmoqda. Ushbu ko‘rsatkich mehnat resurslarining ishlab chiqarish jarayonidagi muhim o‘rnini ifodalaydi. Mehnat unumdorligini oshirish, ish vaqtini samarali tashkil etish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish orqali mehnat xarajatlarining samaradorligini yaxshilash mumkin. Bunda asosiy maqsad ish haqini kamaytirish emas, balki mavjud mehnat resurslaridan unumli foydalanishdan iborat.

Elektr energiyasi va yoqilg‘i xarajatlari 10 foizni tashkil etib, ishlab chiqarish jarayonida energiya resurslariga bo‘lgan ehtiyojni ko‘rsatadi. Korxonalarda energiya tejamkor uskunalardan foydalanish, elektr energiyasi sarfini muntazam nazorat qilish va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish ushbu xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi. Amortizatsiya xarajatlari 7,2 foizni tashkil etadi. Bu asosiy vositalarning ishlab chiqarish jarayonidagi ishtiroki va ularning qiymatini mahsulot tannarxiga o‘tkazish bilan bog‘liq. Boshqa ishlab chiqarish xarajatlari esa jami xarajatlarning 10,16 foizini tashkil etadi.

Mahsulot tannarxini to‘g‘ri aniqlash uchun jami ishlab chiqarish xarajatlarini ishlab chiqarilgan mahsulot miqdoriga taqsimlash lozim. Masalan, shartli korxonada bir oy davomida 1 000 dona mahsulot ishlab chiqarilgan bo‘lsa, bir dona mahsulot tannarxi quyidagicha aniqlanadi:

T = Xj / M

T = 250 000 000 / 1 000 = 250 000 so‘m

Demak, korxonada bir dona mahsulot ishlab chiqarish uchun 250 ming so‘m xarajat sarflanmoqda. Ushbu ko‘rsatkich mahsulotning sotish narxini belgilash, kutilayotgan foydani hisoblash va kelgusidagi ishlab chiqarish faoliyatini rejalashtirishda muhim asos bo‘lib xizmat qiladi.

Xarajatlarni boshqarish samaradorligini baholash maqsadida korxonada xomashyo va materiallar sarfini 5 foizga, elektr energiyasi va yoqilg‘i xarajatlarini esa 10 foizga kamaytirish imkoniyati mavjud deb hisoblaymiz. Bunda ishlab chiqarish hajmi va mahsulot sifati o‘zgarmasligi nazarda tutiladi.

2-jadval. Xarajatlarni optimallashtirish natijasida tannarxning o‘zgarishi

Xarajat turlari	Dastlabki	Tejaladigan	Yangi summa

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

	summa (mln so‘m)	summa (mln so‘m)	(mln so‘m)
Xomashyo va materiallar	120	6	114
Ish haqi xarajatlari	55	0	55
Ijtimoiy ajratmalar	6,6	0	6,6
Elektr energiyasi va yoqilg‘i	25	2,5	22,5
Amortizatsiya	18	0	18
Boshqa xarajatlar	25,4	0	25,4
Jami	**250**	**8,5**	**241,5**

Jadvaldagi ma’lumotlarga ko‘ra, xomashyo va materiallar sarfini 5 foizga kamaytirish natijasida 6 mln so‘m, elektr energiyasi va yoqilg‘i sarfini 10 foizga qisqartirish orqali esa 2,5 mln so‘m mablag‘ tejaladi. Natijada jami ishlab chiqarish xarajatlari 250 mln so‘mdan 241,5 mln so‘mga kamayadi.

Optimallashtirishdan keyingi bir dona mahsulot tannarxi quyidagicha aniqlanadi:

T_1 = 241 500 000 / 1 000 = 241 500 so‘m

F = (8,5 / 250) × 100 = 3,4 %

Shunday qilib, bir dona mahsulot tannarxi 250 ming so‘mdan 241,5 ming so‘mga tushadi. Ya’ni har bir mahsulot birligi bo‘yicha 8 500 so‘m mablag‘ tejaladi. Umumiy xarajatlarning qisqarish darajasi 3,4 foizni tashkil etadi.

Ushbu hisob-kitoblar ishlab chiqarish hajmini o‘zgartirmagan holda xarajatlarni oqilona boshqarish orqali mahsulot tannarxini kamaytirish mumkinligini ko‘rsatadi. Bu esa korxonaning moliyaviy natijalarini yaxshilash, mahsulotning bozordagi raqobatbardoshligini oshirish va qo‘shimcha iqtisodiy samaraga erishish imkonini beradi.

Tadqiqot davomida korxonalarda xarajatlarni boshqarish bilan bog‘liq ayrim muammolar ham aniqlandi. Jumladan, xomashyo va materiallardan foydalanishda nazoratning yetarli emasligi, ishlab chiqarish xarajatlarini oldindan rejalashtirishdagi kamchiliklar, zamonaviy axborot texnologiyalaridan cheklangan darajada foydalanish hamda bilvosita xarajatlarni mahsulot turlari o‘rtasida taqsimlashdagi noaniqliklar mahsulot tannarxining oshishiga sabab bo‘lishi mumkin.

Mazkur muammolarni bartaraf etishda boshqaruv hisobining zamonaviy usullaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Xususan, budjetlashtirish tizimini rivojlantirish orqali korxona xarajatlarini oldindan rejalashtirish va amaldagi natijalar bilan taqqoslash mumkin. Faoliyat turlari bo‘yicha xarajatlarni hisoblash (ABC) usulidan foydalanish esa bilvosita xarajatlarni yanada asosli taqsimlashga yordam beradi. Shuningdek, ERP tizimlari va zamonaviy buxgalteriya dasturlarini joriy etish hisob jarayonlarini avtomatlashtirish, xarajatlar ustidan tezkor nazorat o‘rnatish va boshqaruv qarorlarining sifatini oshirish imkonini beradi.

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, mahsulot tannarxini kamaytirish faqat ayrim xarajatlarni qisqartirish bilan cheklanmasligi kerak. Bu jarayon ishlab chiqarishni to‘g‘ri tashkil etish, resurslardan samarali foydalanish, mehnat unumdorligini oshirish, mahsulot sifatini saqlash va boshqaruv hisobini takomillashtirish kabi yo‘nalishlarni qamrab olishi lozim. Aynan kompleks yondashuv korxonaning uzoq muddatli iqtisodiy samaradorligini ta’minlashga xizmat qiladi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, korxonalarda mahsulot tannarxini to‘g‘ri hisoblash va ishlab chiqarish xarajatlarini samarali boshqarish korxonaning moliyaviy barqarorligi, raqobatbardoshligi hamda iqtisodiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Mahsulot tannarxi korxona faoliyatining asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichlaridan biri bo‘lib, uning shakllanishiga xomashyo va materiallar, mehnat haqi, energiya resurslari, amortizatsiya va boshqa ishlab chiqarish xarajatlari bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Tadqiqot davomida ishlab chiqarish xarajatlarining tarkibi o‘rganilib, ularning mahsulot tannarxiga ta’siri shartli korxona misolida tahlil qilindi. Olingan natijalarga ko‘ra, xomashyo va materiallar xarajatlari jami ishlab chiqarish xarajatlarining eng katta qismini tashkil etishi aniqlandi. Bu esa moddiy resurslardan oqilona foydalanish, ularning sarf me’yorlarini takomillashtirish va ishlab chiqarishdagi isrofgarchiliklarni kamaytirish zarurligini ko‘rsatadi.

Shartli hisob-kitoblar natijasida xomashyo va materiallar sarfini 5 foizga, elektr energiyasi va yoqilg‘i xarajatlarini 10 foizga kamaytirish orqali jami ishlab chiqarish xarajatlarini 3,4 foizga qisqartirish mumkinligi asoslandi. Bu natija korxonalarda xarajatlarni to‘g‘ri boshqarish mahsulot tannarxini pasaytirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim vosita ekanligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, korxonalarda mahsulot tannarxini hisoblash va xarajatlarni boshqarish tizimini takomillashtirish bo‘yicha quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Xarajatlarni rejalashtirish tizimini takomillashtirish. Korxonalarda har bir ishlab chiqarish davri uchun xarajatlar budjetini shakllantirish, rejalashtirilgan va haqiqiy xarajatlarni muntazam taqqoslash hamda yuzaga kelgan farqlar sabablarini aniqlash zarur.
2. Xomashyo va materiallardan foydalanish samaradorligini oshirish. Ishlab chiqarishda materiallar sarfining me’yorlarini belgilash, ombor hisobini kuchaytirish va ishlab chiqarish chiqindilarini kamaytirish orqali ortiqcha xarajatlarning oldini olish mumkin.
3. Zamonaviy boshqaruv hisobi usullarini joriy etish. ABC va standart xarajatlar usullaridan foydalanish mahsulot tannarxini aniqroq hisoblash, bilvosita xarajatlarni asosli taqsimlash va xarajatlar ustidan samarali nazorat o‘rnatishga yordam beradi.
4. Hisob jarayonlarini raqamlashtirish. Zamonaviy buxgalteriya dasturlari va ERP tizimlaridan foydalanish xarajatlar to‘g‘risidagi ma’lumotlarni tezkor shakllantirish, hisob-kitoblar aniqligini oshirish va boshqaruv qarorlarini asoslash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, korxonalarda mahsulot tannarxini hisoblash va xarajatlarni boshqarish tizimini takomillashtirish uzluksiz va kompleks jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonda boshqaruv hisobining zamonaviy usullaridan foydalanish, raqamli texnologiyalarni joriy etish hamda ishlab chiqarish resurslaridan samarali foydalanish alohida ahamiyatga ega. Taklif etilgan chora-tadbirlarning amaliyotga tatbiq etilishi mahsulot tannarxini maqbullashtirish, korxona foydasini oshirish va ichki boshqaruv samaradorligini mustahkamlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining 2016-yil 13-apreldagi O‘RQ-404-sonli «Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida»gi Qonuni. – Toshkent, 2016.
2. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirining 2020-yil 28-maydagi 24-sonli buyrug‘i. 4-sonli BHMS «Tovar-moddiy zaxiralar». – Toshkent, 2020.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

3. Datar S. M., Rajan M. V. Horngren's Cost Accounting: A Managerial Emphasis. – 17th Edition. Pearson, 2021.
4. Drury C. Management and Cost Accounting. – Cengage Learning.
5. Garrison R. H., Noreen E. W., Brewer P. C. Managerial Accounting. – McGraw-Hill Education.
6. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – Toshkent, 2019.
7. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi rasmiy sayti: www.stat.uz.
8. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi: www.lex.uz.
9. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi rasmiy sayti: www.imv.uz.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.